

LECTURI POSTMODERNE ALE TEOLOGIEI

Elena BĂLTUȚĂ

Pentru unii, anuntul „mortii lui Dumnezeu” nu poate fi decît sminteala nebunului din psalmii 13 si 52 „Dixit *insipiens* in corde suo: «Non est Deus»” – „«Nu este Dumnezeu» zis-a *nebulul* în inima sa”. Si, chiar dacã ar fi numai atît, tot ar trebui sã îi punã pe gînduri. Denuntul prefacerii lui Dumnezeu în idol este marca unei rupturi – a rupturii de metafizica traditionalã, de un anumit tip de întelegerea a teologiei. Despre cum e cu putintã a face teologie dincolo de metafizicã, adoptînd o perspectivã filosoficã *Dupã moartea lui Dumnezeu*, ne spun John D. Caputo si Gianni Vattimo în volumul proaspãt tradus de Cristian Cercel la editura Curtea Veche.

În volumul sus amintit cei doi autori propun interpretãri proprii asupra modului în care crestinismul se manifestã astãzi, în contextul slãbirii cadrelor impuse prin metafizica traditionalã. Înainte de a discuta despre continutul propriu-zis al acestei aparitii editoriale, cîteva cuvinte despre John D. Caputo, deoarece Gianni Vattimo a mai fost prezent în recenziile precedente. Scrierile lui Caputo se încadreazã în filosofia continentalã a religiei. Printre autorii care i-au influentat gîndirea se numãrã Sf. Augustin, Sîren Kierkegaard, Martin Heidegger, Jaques Derrida. Volumele sale reprezentative sunt: *Radical Hermeneutics: Repetition, Deconstruction and the Hermeneutic Project* (Bloomington: Indiana University Press, 1987), *The Prayers and Tears of Jacques Derrida: Religion without Religion* (Bloomington: Indiana University Press, 1997), *More Radical Hermeneutics: On Not Knowing Who We Are* (Bloomington: Indiana University Press, 2000), *The Weakness of God: A Theology of the Event* (Indiana University Press, April 2006).

Istoria secolului XX, în special rãzboaiele mondiale, holocaustul si iminenta amenintare a izbucnirii unui rãzboi nuclear, a fãcut posibilã mutarea problemelor umane în planul imanentei. Astfel, în perceperea realitãtii, nemaiavînd puterea de a-si îndrepta atentaia cãtre transcendentã, omul si-a transferat atentaia (si, automat, problemele) cãtre planul imanentei. Pe fondul acestei „demitizãri” se produce astãzi un fenomen de întoarcere a religiei, mai exact de revenire a ei în actualitate, în special prin scrierile unor filosofi si a unor teoreticieni ai culturii – mai mult decît prin lucrãrile strict teologice.

Teologia radicalã a mortii lui Dumnezeu, pornind de la care se contureazã textele prinse în volumul semnat de Gianni Vattimo si John Caputo, apare într-un moment în care se încearcã o rupere de ideologii, simultan cu o slãbire a rolului principiilor, a valorilor absolute, a

metanaratiunilor sau, mai concis, a metafizicii traditionale. Printre reprezentantii acestui tip de teologie se numără teologii culturale care vorbesc despre o eră postcreștină sau cei ce o consideră o eră post-holocaust, precum și teologii care se raportează la teologia morții metafizice a lui Dumnezeu. Din această ultimă categorie fac parte și cei doi autori ai volumului avut în vedere. Printre premisele care au stat la baza posibilității apariției unei astfel de teologii trebuie amintite cel puțin pierderea înțeleșului învățaturii teologice traditionale, inadecvarea și inactualitatea acesteia prin raport cu orizontul istoric al secolului XX.

Chiar dacă Gianni Vattimo consideră că întoarcerea postmodernă a religiosului, în forma kenotică, secularizată, este posibilă prin manifestarea „gândirii slabe”, și dacă John Caputo practică o critică deconstructivistă a morții lui Dumnezeu, în urma căreia religia posibilă este una fără religie – în principal, în sensul unei rușeri cu absolutismul instituțiilor clericale –, pe urmele lui Derrida, cei doi au în comun cel puțin trei teme, pe care editorul Jeffrey W. Robbins le sistematizează în introducerea volumului. Acestea sunt: radicalizarea hermeneuticii, gândirea slabă și postmodernismul. Temele comune sunt totuși abordate din perspective diferite. Spre exemplu, radicalizarea hermeneuticii este, în fapt, un proiect propus de John D. Caputo, în care hermeneutica este regândită, prin recursul la autori precum Søren Kierkegaard, Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer, a căror hermeneutică este interpretată prin prisma unei critici deconstructiviste. Dar, tot un fel de radicalizare a hermeneuticii, deși sintagma nu îi aparține, poate fi identificată și la Gianni Vattimo, prin intenția sa de regândire a hermeneuticii în relație cu nihilismul, privit ca slăbire a unor concepte tari, metafizice, cum sunt adevărul, ființa, realitatea.

„Gândirea slabă” este, de astă dată, un concept propus de filosoful italian, dar ale cărui elemente pot fi recunoscute și la John Caputo. Manifestarea gândirii slabe în cadrul teologiei actuale se traduce, pentru acesta din urmă, printr-o redefinire și o pledoarie pentru elementul definitoriu al postmodernismului – evenimentul –, care oferă astfel posibilitatea întemeierii unei *teologii a evenimentului*. *Evenimentul* este descris ca fiind ceva activ *în* ceea ce se întâmplă și care caută să se facă prezent (cf. p. 68), ceva dinamic, care formează din interior. Fiind *în* ceea ce se întâmplă îl putem găsi ca ceva care ne semnalizează, ne promite ceva, ca un fenomen a cărui manifestare este de neprevăzut, ireductibilă și zdruncină lumea, o deformează, scotînd-o din tiparele obișnuite – „un *eveniment* nu este un lucru, ci ceva aflat în mișcare într-un lucru. Evenimentele sunt realizate în lucruri, capătă actualitate și prezentă acolo, dar mereu într-un fel care este provizoriu și revizibil, în timp ce lipsa de odihnă și fluxul lucrurilor sunt explicate prin evenimentele pe care le adăpostesc” (p. 69). *Evenimentul* este, la limită, un exces cu final deschis.

În textul semnat de Gianni Vattimo intitulat *Spre un creștinism nonreligios* problema gândirii slabe este prezentată din perspectiva efectelor pe care le are asupra manifestării actuale a creștinismului. Acesta din urmă este privit ca fiind „un mesaj care pune în mișcare o gândire ce va atrage libertatea față de metafizică” (p. 54) prin atacul asupra valorilor obiective propuse de aceasta, prin grija față de ceilalți, deci prin responsabilitate, precum și prin mișcarea de întoarcere din afară în sine, spre cunoaștere și desăvîșire proprie (cf. p. 48).

În fine, cel de-al treilea punct comun al celor doi autori, pe care Jeffrey W. Robbins îl semnalizează și care se poate desprinde cu

usurintă din textele ce alcătuiesc acest volum, este apartenența la postmodernism. Ambele abordări au în comun căte o interpretare ce pivotează în jurul secularizării. Diferența este însă că Gianni Vattimo vede acest proces ca unul necesar creștinismului, un proces care face posibilă manifestarea creștinismului în epoca actuală, pe când, în cazul lui John Caputo, manifestarea creștinismului este condiționată de un proces invers secularizării, de o desecularizare care conduce către o teologie bazată pe credință mai mult decât pe cunoaștere.

Am ținut să prezint această apariție editorială deoarece am constatat, nu de puține ori, o atitudine refractară față de propunerile ce vin dinspre teologia postmodernă. Or, o astfel de atitudine nu este defel justificabilă, mai ales în lipsa unei lecturi atente și deschise a teologiei postmoderne, lectură de altfel destul de timidă, cel puțin în anumite zone culturale din România.

Pentru mai multe detalii a se accesa site-ul: <http://religion.syr.edu/caputo.html>